

RIIGIKOGU

3. istungjärk.

Protokoll nr. 42 (3).

1921. a.

Sisu: 1. Riigi 1921. a. eelarwe. — 2. Järgmise koosoleku aja määramine.

Riigikogu koosolek 14. juulil 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tuinud 63 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees
A. Kerem.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman.**

Walitsuse lauas istuwad: Riigiwanema asetäitja tööstus-kaubandusminister **J. Kukk**, rahaminister **G. Westel**, haridusministri abi **F. Sauer** ja rahaministeeriumi eelarwekommisjoni esimees **Öpik.**

Koosolek algab kell 5,15 min. p. l.

Juhataja **A. Kerem**: Awan Riigikogu koosoleku. Tänapäevakord on eilsel Riigikogu koosolekul kindlaks määratud.

1. Riigi 1921 a. eelarwe. **O. Strandman**

(töer.): Lugupeetud rahwasaadikud! Esimest korda on Eesti riigi eelarwe komisjonis täielikult läbi waadatud ja komisjon esitab teda praegu Riigikogule kinnitamiseks. Minu kohus on komisjoni esimehena seda eelarwe seaduseelnõu toetada ja esimesel lugemisel wastuwõtmiseks soowitada. Pean otsekohe tunnistama, et seda rasket ülesannet täita mitte kerge ei ole. Puuduwad ju minul ja ka suuremal jaol teistel meie seast põhjalikud teadmised riigi rahaasjanduses. Meil ei olnud wõimalust neid enemalt omandada ja sellepärast peab iga esinemine, wõib olla üksikud erandid wälja arwatud, teatawaid puudusi üles näitama. Mis puutub meie eelarwesse, siis pean ütleva, et tema täna weel niisugust kuju kannab, et ta põhjalikku arutust õieti mitte wälja ei kannata. Tema on esimene meie Eesti riigis, ta on õieti kawa, see kontkawa, mille järele meie riigi eelarwe tulewikus peab wälja kujunema; tema on toores materjal selleks tööks, mis Eesti rahwasitus ja walitsus tulewikus peawad tegema.

Kui meie sellest seisukohast riigi eelarwe peale waatame, peame ütleva, et tema suur pluss on, nimelt see pluss, et tema tulewaseks tööks kindla aluse loob.

Kuigi see eelarwe praegu mitte täielikku ülewaadet ei anna meie riigi elust, tema majanduslisest edenemisest ja majanduslise olukorra peal põhjenuwast poliitilisest elust, siiski wõimaldab ta meile mingisuguse üldise ülewaate tegemist. Peab tähendama, et kõik need asjaolud, mis meie riigi loomisel kaasa on mõjunud, ka tingimata meie esimese eelarwe loomise peale oma mõju on awaldanud. Ei wõi ju ka teisiti olla. Kui meie omale ette kujutame, et Eesti riik ei oleks mitte loodud pärast rasket sõda, pärast maailma rewolutsiooni, pärast rewolutsiooni Eestis, siis oleks selle eelarwe kujunemine ja Eesti riigi ülesanded hoopis teistsugused olnud. Kui meie ka siis suuremate summadega oleks rehkenanud, siis oleksid need summad hoopis teistel aladel olnud, kui nad praegu on. Kuna Eesti riiki tuli luua pärast rewolutsiooni, suure sõja järel, siis ei ole need asjaolud mitte rahwamajanduslise elu peale mõju awaldamata jätnud. Suure sõja tagajärjed on peaaegu terwes ilma majanduslise elu sassi ajanud, wälja arwatud mõned õnnelikud maad, mis otsekohe sõja all ei kannatanud ja selle tõttu oma rahaasjad hülgawale järjele wiisid, et nad oma kraamile nüüd turu leidsid, kuna aga need Euroopa riigid, kes sõjast osa wõtsid, oma rahaasjade poolest enam-wähem keerulises seisukorras on.

Kuid Eesti riigil on weel üks põhjus, mis tema seisukoha iseäranis raskeks teeb, see on tema praegune rahwaswaheline seisukoht. Kui meie praegu waatame Kesk-Euroopat, siis peame tunnistama, et seal sõda peaaegu wõimatu on. Suur Saksamaa, kes terve ilma wastu julges üles astuda, on praegu niisuguses seisukorras, et tema waewalt wõib selle peale mõelda, et wäe ja wõimuga teistele wastu hakata. Wäga õnnelikud selles mõttes on minu arwates ka Balkani ja Kesk-Euroopa riigid, kellel praegu mingisugust kartust ei ole, et

keegi neile kallale tungiks ja neilt kätte saadud iseseiswust riisuks. Balti-riikide, seal hulgas Eesti, rahwuswaheline seisukord on aga ses mõttes hoopis teistsugune. Wähemalt paistab see minule päris kindel olewat, et meie praegusel ajal ei saa mitte täiesti rahulised olla ja uskuda, et meie iseseiswus ja riikline elu täiesti kindlustatud on, et meil tulewikus hädaohtu oodata ei ole ja et meid tulewikus täiesti rahule jäetakse, meie sisemist arenemise käiku keegi takistama ei tule. Need põhjused, miks meie sel alal täiesti rahulikud olla ei saa ja murega tulewikku peame waatama, on need, mis meie riigi eelarwele kindla pitseri peale panewad, mis meie riigielus niisugused raskused nähtawale toowad, milledest ülesaamine meilt niisugust jõupingutust teatawatel aladel nõuab, mis mitte kerge ei ole ja meile nii mõndagi murekoormat walmistab. Kui meie nüüd seda arwesse wõtame, et meie selles mõttes, oma riiklise olemasolemise kaitsmise mõttes, oleme iseäralisse seisukorda pandud, siis on ka loomulik, nagu ma ütlesin, et selle läbi meie eelarwe hoopis teistsuguse kuju on saanud, kui tal siis oleks olla wõinud, kui meil niisuguseid kartusi ei oleks, kui meie loomulikul ajal elaksime, ilma alalise hädaohtu hirmuta.

Mis on siis õieti riigi eelarwe? Riigi eelarwe puudutab riigi majanduslist elu, aga majandusline elu on õieti alus, mille peale terve riigi poliitiline elu on rajatud. Kuid riiklised ülesanded kaswawad aegade jooksul, muudawad oma kuju ja saawad ikka suuremaks selle järele, kuidas riikline ja majandusline kultuur edeneb. Kui meie Euroopa riikide eelarweid minewa aasta-saja kestes waatleme, siis näeme, kui mitmekordseks on kaswanud need ülesanded aegade jooksul, mis riigid meelega oma peale on wõtnud wõi wõtma pidanud, kuis nad ikka keerulisemaks ja mitmekülgsemaks on saanud. Siin peab tähendama, et meie Eesti riik sellel alal veel kuigi kaugele pole saanud jõuda. See ei ole etteheide, sest peale rasket sõda ning paari aasta jooksul ei wõi ometi veel sinnamaale jõuda ega seda tööd ära teha, mis mujal sadade aastate jooksul on tehtud. On waja arusaamisele jõuda, et riigielu korraldamine ei ole mitte ühe päewa ega ühe aasta töö, waid selleks kuluwad aastakümned ja -sajad, ning selleks on palju rohkem selgitust ja tööd waja, kui seda üksikud inimesed mõningate aastate jooksul teha jaksawad. Ma ütlesin, et Eesti wabariik nende üksikute ülesannete teostamisele, mis prae-

guse aja kultuuriline tasapind temale peale paneb, ei ole osalt sugugi veel saanud asuda, ja wõib olla, et ka lähemas tulewikus nende teostamisele ei suuda asuda just nende olude sunnil, mis meie riigi rahwuswahelisest seisukohast tingitud on. Nende samade rahwuswaheliste olukordade sunnil pidi ka meie riigi eelarwe hoopis teise kuju saama, kui see wast midu oleks olnud, ning kui meie rahwaenamus wõi rahwaesitus seda oleks tahtnud.

Milles seisab siis see iseäraldus?

See iseäraldus seisab kõige pealt selles, et meie oma riigikaitse peale, mis küll õieti iga riigi algülesanne on, oma eelarwesse palju suuremad summad oleme pidanud wõtma, kui seda harilikul ajal Eestis waja oleks olnud, ja kui seda, nagu me loodame, ka tulewikus, teatawa aja järele waja saab olema. Nii on siis meie riigi tänowuses eelarwes kaks suuremat summat, missugused summad, — peab kurwastades ütleva, — veel mõnigi aasta, wõib olla, kuigi mitte täies ulatuses, meie riigi eelarwes domineeriwad. Need summad on meie sõjawäe eelarwe ja meie sisekaitse eelarwe.

Kui meie oma eelarwet waatame, siis näeme, et meie korraline sõjawäe eelarwe mitte palju vähem ei ole, kui üks kolmandik meie terwest korralikkude wäljaminekute summast, ning sellele on lisaks veel kaunis suur summa erakorralisi wäljaminekuid. Ma arwan, et kerge südamega keegi seda summat wälja ei annaks, waid ainult siis, kui nende wäljaminekute põhjenduseks kindlad alused on olemas. Meie peame praegu palju erakorralisi kulusid tegema, mis meile, wõib olla, ülejõu käiwad, et endile wäikestki kindlustust muretseda, et meie täiesti ilma kaitseta ei oleks. Meie peame hoolitsema, et iga inimene, kes sõdida wõib, kes selleks kõlbulik on, ka sellekohase wastawa sõjalise kaswatuse saaks ja et meie siis, kui meile ootamatalt hädaoht kallale peaks tulema, kui mitte üksi, siis vähemalt teistega koos suudaksime endi wabaduse eest walwel olla. See ülesanne, see arusaamine sunnib meid neid summast wälja andma, mille wadjadusest midu wast raske oleks aru saada. Ma katsusin selle wäheste aja jooksul, mis mul tarwitada oli, meie wäljaminekuid sellel alal wõrrelda sellekohaste wäljaminekutega teistes riikides enne sõda, ja ma pean ütleva, et see on umbes sama suur, wõi pisut vähem, kui imperialistlikes ilmariikides enne suurt Euroopa sõda, üksikute elanikkude kohta arwates. See wäljaarwamine

ei ole mitte täpipealne, sest mõnes riigis oli see summa vähem, teises suurem. See on see summa, mis meie riigi eelarwe suurks ajab, mis temale iseäralduse pitseri peale paneb.

Siis on veel teine summa, mis ka suurt mõju awaldab wäljaminekute peale meie riigi eelarwes, see on meie sisemine kaitse. Lugu seisab selles, et Eesti riik ei ole siiski veel küllalt konsolideerunud, et ütelda wõiks, nagu waritseks ainult meid wäliline hädaoht. On kindel, et üksikud wälisjõud on meile waenulikud ja seda ka üles näitawad, kui mitte walitsuse tegewuses, siis nende kihtide tegewuses, kes walitsusele lähedal seisawad, ja et need ka seespidi meie kodumaal wastawa elemendiga ühendust otsiwad ja meie sisemise elu peale mõjuda püüawad. Ma ei usu mitte, et meid selles mõttes seesmiselt suur hädaoht waritseks, kui wälist mõju ei oleks taga tõukamas. Kuna aga siiski need kaks asja üksteisega seotud on, siis ei saa Eesti rahwaesitus siin walitsusele mitte keelata tarwilisi summasid riigi kaitseks. Peab tähendama, et niisugustel korratutel ajajärkudel, nagu meil praegu kogu maailmas on, õieti üks kaasakäiw üleüldine nähtus on. See on, et need sidemed, wõi pidemed, mis rahwasse sisse on juurdunud, nõrgemaks on jäänud, et kuritegewus kaswab ja selle allasurumiseks suurt jõupingutust tarwis läheb, ja, kuna riigi ülesanne on teda maha suruda, siis mahasurumine ka sellekohaseid wäljaminekuid nõuab. Kui nüüd kokku wõtta seda, kui palju Eesti riik sisemise korra kindlustamiseks wälja annab, siis peab ütleva, et see wõrdlemisi meie kohta wäga suur summa on. Ma wõtsin ta kokku ja leidsin, et üleüldse politsei peale, see on kriminaalpolitsei, üleüldine politsei ja kaitsepolitsei kui ma ei eksi, 246 miljoni aastas kulutatakse. (Wahel hüüe paremalt poolt: Aga kohtuasutused ja wangimajad?) Kui nüüd veel wangimajad juure wõtta, mis kindlasti rohkem täidetud on, kui harilikul ajal, siis leiame, et selle peale umbes 100 miljoni wälja läheb. Meie näeme siis, et see summa igatahes wäga suur on, ja siiski peab ütleva, et raske on ette näha wõimalust seda summat märksa vähendada, kui meie rasketes oludes edasi läheme.

Kui meie nüüd edasi waatame missuguse ministeeriumi wäljaminekud, muidugi peale sõjaministeeriumi, kõige suuremad on, siis leiame, et see on haridusministeerium. See kõlab küll imelikult, kui teie numbrid waat-

lete, aga ma seletan teile kohe ära, miks ma selleks haridusministeeriumi pean. Lugu on nimelt selles, et teadusliselt jaotatakse riigi wäljaminekud walitsemise wäljaminekutesse ja nõndanimetatud asjaajamise wõi asjakorraldamise wäljaminekutesse, ma kahjuks ei tea õiget eestikeelset nime, Saksa keeles öeldakse „Betriebsausgaben“. Ja kui meie nüüd üksikuid ministeeriumisid waatame, siis on neis, peale sõja- ja haridusministeeriumi, walitsemise kulud palju wäiksemad, kui ette wõtete kulud. Ma näitan pärast umbkaudu üksikute ministeeriumide summad. Praegu on mul igatahes tähtis toonitada, et järgmine ministeerium, mis meie eelarwes puht walitsemise otstarbeks, see on palkade näol, aga mitte majanduslisteks ette wõteteks wõrdlemisi kaunis suure summaga esineb, haridusministeerium on. (Wahel hüüe pahemalt poolt: Aga kuhu sõjaministeerium jääb?) Ma ütlesin juba, et esimesel kohal on sõjaministeerium 1½ miljardiga harilikkude wäljaannete peale. Teisel kohal on aga haridusministeerium 337 miljoniga. Ma ei taha praegu ei haridusministeeriumi, ega üleüldse ministeeriumide tegewuse juures peatada, nende eelarwed tulewad veel üksikasjaliselt arutusele, kuid ma ütlen siiski, et see on teataw rõõmutaw nähtus, et Eesti riik on suutnud sellel alal nii suure summa oma eelarwesse wõtta.

Mis puutub nüüd teistesse ministeeriumidesse, siis, nagu ma ütlesin, tuleb wahet teha walitsemise summade wahel ja nende summade wahel, mis üksikud ministeeriumid oma ette wõtete jaoks wälja annawad, aga mitte walitsemise otstarbeks.

Siin on siis järgmine ministeerium — rahaministeerium. Tema eelarwe-summa on 840 miljoni. Rahaministeeriumi eelarwe seisab mitmesugustest summadest koos ja peab ütleva, et temal kulub kõiksugu ülesannete peale kaunis suuri summasid ära. Nii on eelarwesse üles wõetud riigilaenu protsendid 326 miljoniga; siis on, teiseks, sisse wõetud piiritustööstus — 362 miljoniga, ja kui meie veel siia juure wõtame rahamärkide trükkimist, mida ka ei wõi otsekohe ja alati rahaministeeriumi harilikkudeks kuludeks lugeda, siis teeks see kokku wälja 689 miljoni tuhandete ja sadade markadega. Nõnda jääb siis selle ministeeriumi walitsemise eelarwe märksa vähemaks, kui ta meil esialgselt paistis.

Niisama on lugu kaubandus-tööstusministeeriumiga. Kaubandusministeeriumil on ka oma jagu kõrwalisi ette wõtteid, mis

ainult erakorralises eelarwes ette tulewad. Kui meie aga kaubandus-tööstusministeeriumi eelarwest ühe osakonna, mereasjanduse, maha arwame, mis wälja teeb 248 ja pool miljoni korralises eelarwes ja 53 miljoni erakorralises eelarwes, . . . o. kokku üle 300 miljoni ja kui meie selle summa siit maha wõtame, siis jääb järele umbes 25 miljoni kaubandus-tööstusministeeriumi tarwis korralises eelarwes. Praeguse eelarwe arutuse ajal wõime meie waewalt selgusele jõuda, aga siiski tõuseb küsimus, kas see osa meie kaubandus-tööstusministeeriumi juures liig kalliks maksuma ei lähe, kui meie tähele paneme, et sissetulekuid siin ainult 131 miljoni on, kuna wäljaminekud üle 300 miljoni wälja teewad.

Niisamasugune lugu on ka põllutööstusministeeriumiga, kellel praegu erakorralised ülesanded täita on. Siin on 285 miljoni wäljaminekuid, selle sees on umbes 200 miljoni, mis läheb metsade peawalitsuse kätte, sealjuures ligi sada miljoni metsatööstuseks, 100 miljoni metsa-administratsiooni tarwis. Kui meie weel arwesse wõtame, et maakorraldus maksab 35 miljoni, ja see on ka ajutine nähtus, siis tuleme otsusele, et õieti tegelikult põllutöö edendamiseks eelarwes kaunis wäikene summa järele jääb, igatahes alla 50 miljoni marga.

Teedeministeeriumi eelarwe on iseenesest ka kaunis wäike. Wäljaminekud on siin ainult riigi maanteedel kõige suuremad. Eelarwe on suureks läinud riigi äriliste ettevõtete pärast, nagu raudtee, post, ja telegraaf, missugused ettevõtted aga ka suuri sissetulekuid annawad.

Teiste ministeeriumide, nagu näituseks wälisministeeriumi- ja töö- ja hoolekandeministeeriumi wäljaminekud on wõrdlemisi kaunis wäikesed, samuti ka toitlusministeeriumil, mida praegu likwideeritakse

Eelarwekommissjon on kõik need arwud, mis korralistes ja erakorralistes kuludes on ette nähtud, pikalt ja laialt läbi kaalunud ja läbi arutanud. Üks ja kõige raskem puudus, mis siin awalikuks tuli, on see, et meil Eesti riigis kindlad koosseisud ja etaad riigiasutustes puuduwad. Meie eelarwekommissjon ei saanud üksikute ministeeriumide juures ettepanud koosseisude piiridesse jääda ja oli sunnitud siin muudatusi ette wõtma ja nimelt sellepärast, et kindlad juhtnõõrid ja andmed puudusid. Minu isiklik waade on, et kui ka tulewikus siin parandust ette ei wõeta, siis eelarwekommissjoni töö alati raskeks ja puudulikuks jääb. Minu arwates on üks esimestest ja kõige tähtsamatest ülesannetest Eesti

riigis, et ka siin seaduse läbi kindlad koosseisud ja etaad ära määrataks ja selleks peaks meil juba kogemusi olema. Walitsus peaks sellekohase eelnõu wälja töötama ja Riigikogule wastuwõtmiseks ette panema. Kui see sündinud on, siis oleks ka eelarwe läbiwaatamine palju otstarbekohasem.

Mu herrad, meie loeme ainult mitte miljoniid, waid miljardid, ja need summad on kohutawad. Ma ei tea, kuidas teistega lugu on, aga mina leian, et need miljoniid ja miljardid mulle midagi iseäralikku ei ütle. Pean ütleva, et kui inimene noores eas mingisuguse mõtlemise wiisi omandanud on, siis on temal sellest raske lahti saada. Mina rehkendan ainult kuldrublasid ja kui mul selgusele on tarwis jõuda, mis on wäärt 20 franki, siis pean ma ümber arwama, et see 7 ja pool kuldrubla on.

Üleüldiselt on tunnistatud õigeks põhimõtet, et sissetulekumaks on parem riigimaks, et tuleb teda riigi rahaasjanduse nurgakiwiks panna. Nii on ka tulumaks meil Eestis esimeseks sissetulekute reas. Ei saa siin tunnistamata jätta, et kuna teiste sissetulekute kohta enam-wähem kindlad andmed olemas on, siis see kõige tähtsam ja teoreetiliselt kõige õigem maks siiski siimaale teatava puudujäägiga kätte saadud on. Siin süüdistatakse, et meie maksuwõtmise aparaat nõrk on, et ei osata seda korraldada. Arwatakse, et meil on miljonääre, kes käiwad „Mustas Kassis“ jne. ja kulutawad seal miljoniid, aga riigimaksusid ei maksa nad mitte. Ma pean ütleva, et siin asi mitte täpipealt nii ei ole, nagu räägitakse. Mina arwan, et põhjused, miks Eesti riigis sissetulekumaksu nii wisalt ja wähe tuleb, on siiski sügawamad ja minu arwates mitte nii pealiskaudsed. Kõige pealt peab tähendama, et Eestis minu teada niisuguseid rikkaid, kelle käest suurtes riikides suured sissetulekumaksu summad tulewad, õieti wäga wähe olemas on. Lugu seisab selles, et Eesti „miljonäär“ saab oma „miljonist“, ilma kõrwalteenistusega, niipalju harilikult sissetulekut, et tema maades, kus sissetulekumaks kauemat aega tarwitusel, üleüldse tulumaksu alla ei käiks. Nõnda, et kui Eesti miljonäär wäljamaal elaks, siis ei tuleks temal mitte sissetulekumaksu maksta, waid tema oleks sellest wabastatud. Ma pean ütleva, olgugi, et mul Eesti „miljonääride“ arw teada ei ole, et meil Eestis ka niisuguseid „miljonäärisid“ kuigi palju ei ole, nagu mõnel pool ehk arwatakse, sest meie oleme wõrdlemisi waene rahwas. Pean ütleva, et õieti ei ole

meil mitte sissetuleku-maks, — sest seda maksu wõetakse meil ka nende käest, kes kultuurriikides sellest wabastatud on, kuna Eesti oludes oleme sunnitud seda tegema, — waid on pearaha ja seda peawad ka waesed maksma. Siin tuleb weel teine asjaolu juure, mida minu arwates ka selle maksu arutamise juures mitte ei saa ära unustada, ja see on nimelt, et meil oli teatav klass, kes seda maksu oleks pidanud maksma, kuna ta praegu meile mitte seda ei maksa. See oli meie jõukas feodaalne klass. Oleks tema alles jäetud, siis oleks muidugi meie sissetuleku-maks wõrdlemisi praegusega palju rohkem sisse toonud. Wäikepõllumeeste käest aga siin ei ole loota suuri sissetulekuid. Põhja-Eestis, mille olusid ma tunnen, ei ole meie keskmisel talupojal mitte nii suurt sissetulekut, et ta oleks harilikul ajal tulumaksu maksnud. Lõuna-Eestit, kus suuremad talud, tunnen ma wähem. Igatahes on praegu tulumaksu peale suuri lootusi panna kaunis raske. Ma ütlen, et see on kurb, oleks palju parem, kui ta teisiti oleks, kuid minu arwates tuleb paratamata sellega rehkendada, ja mitte õhulosse teha.

Mis teistesse sarnastel alustel olewatesse maksudesse puutub, mis meie tänases eelarwes mitte ei figureeri, aga meie eelarwekommisjonis arutusel olid, nagu wääratusetu maks, siis selgus, et nende peale suuri lootusi ei saa panna. Samuti on liikumata waranduste maks linnades, praeguste korteriolude tõttu, wäga wähe kasutoow.

Nii siis tuleb meil Eestis praegu rehkendada mitte järjekindlalt läbiwiidud maksusüsteemiga, waid juhusliste maksudega, mis meil Wene seadusest järel on jäänud, osalt teise kuju saanud ja milledega meie peame leppima niikaua, kui praegune eelarwe juba aluse annab üleüldist kokkuwõtet teha, analüseerida, järel kaaluda, kus king kõige rohkem pigistab, ja kus parandust wõib ette wõtta.

Kõige suurem sissetulekuallikas on meil piirituse müük, millest 1 miljard 250 miljoni sissetulekut loodetakse saada. See on suur summa ja ta on ka Wene ajast pärit. Herra rahaminister eelarwe esimese lugemise algul seletas, et see summa, wõrreldes teiste riikidega, siiski nii suur ei olewat. Minul ei ole aega ega tahtmist olnud neid seletusi jälgida, kas nad päris õiged olid. Pean ainult tähendama, et isegi herra Ernits ei kahelnud selle juures, et need statistilised andmed õiged olid. Ma ei wõi siiski oma arwamist ütlemata jätta,

et see summa kohutaw suur on ja terwet meie riigimajandust selle peale rajada põhimõttelikult mitte soowitaw ei ole. Meil tuleks siiski otsida teid, kuidas meie saaks oma rahaasjandusele teise aluse panna, et meie ei pruugiks ütelda, et meie eelarwe „purjus“ eelarwe on, niisama kui Wene eelarwe omal ajal oli.

Ma ei taha sissetulekute juures rohkem peatada. Mööda minnes ainult tähendan, et meil on kohtuposliini ainult kaks miljoni, niisama ka pärandusmaksu, eelarwesse üles wõetud. Neid peaks tingimata suurendada wõima ja sellekohane eelnõu tuleks wälja töötada. Tempelmaksu sissetulekuid oleks wõimalik arwatawasti ka palju suurendada. Sellest seisukohast wälja minnes, et meil praegu tegemist ei ole järjekindlalt läbiwiidud eelarwega, mis oleks igapidi läbi kaalutud, waid õieti eelarwe kondikawaga, mille järele eelarwe ehitus Eestis alles peab algama ja sellest wälja minnes wõib küll ütelda, et see on tähtis, et meie oleme nii kaugele jõudnud, et sellele aluse wõime panna ja siis selle põhjal tulewikus edasi töötada.

Meie korraline eelarwe lõpeb puudujäägiga 550.000.000 marga suuruses. Kui aga sinna weel erakorraline eelarwe arwesse wõtta, siis selgub, et seal see puudujääk weel suureneb. Oleks huwitaw selgusele jõuda, kui suur on tänawune puudujääk, ja kui palju ta wõrreldes minewaaastase büdshetiga wälja teeb.

Ma ei hakka mitte üksikuid erakorralisi sissetulekuid ja wäljaminekuid analüseerima. Ühed nendest, nagu riigiwõlgade tasumine, on meile kohustustega peale pandud; teised, nagu teedeministeeriumis, on tarwilikud, et meie raudteedid niisuguses seisukorras hoida, et liikumine takistud ei saaks; kolmandad, sõjaministeeriumis, on tekkinud arusaamises, et meie sõjawägi ei peaks olema juhtumisel, kui tal tuleb isamaad kaitsma minna, mitte paljajalu ja ilma toidutagawarata. Siin on aga üksikud summad, mis iseenesest produktiivselt tarwitatud, nagu riigipanga kapitaali suurendamise summad ja muud.

Sissetulekut erakorralises eelarwes on üksikud operatsioonide summad, milledest üks osa on saadud asutuste likwideerimisest. Peale selle on sissetulekute hulgas weel summad, millede kohta kahelda wõib, kas nad üleüldse sissetuleku hulka käiwad, wõi mitte, sest nemad ei selgita mitte eelarwet, waid tumendawad seda, nagu „raha kassades“ jne. Peab siiski tähendama, et wõib olla just see summa siiski meie

tänavusest eelarwest õigema pildi annab sellepärast, et meil tänavu 1. jaanuaril kõik krediidid kinni pandi ja nii mõneski ministeeriumis välja maksmata jäid summad, mis minewal aastal ära kulutati, ja sellepärast väljaminekud suurenenud on.

Eelarwe puudujäägi peasumma on emissioonis, mille kogusumma välja teeb meie eelarwe põhjal — 567 miljoni. Tingimata on see summa väga suur ja kui meil tulevikus nii peaks juhtuma, et meie paberiraha trükkimine ei vähene ja lõpuks ei kao, waid edasi kestab, siis oleks see väga kurb nähtus ja meie peaks õieti oma riigi tulewiku pärast mures olema. Pean ütleva, et teataw optimism siiski mitte päris wõimatu ei ole. Ma sain eile riigikassa bilansi 1. jaan. 1921 a. Et teda põhjalikult uurida, selleks kuluks palju aega. Kui meie aga siiski minewaaastaseid riigi sissetulekuid vaatame, siis näeme, et neid oli 1.964.000.000 marka, kuna aga tänavuse aasta korralised sissetulekud üksi üle 4 miljardi 364 miljoni välja teewad. Nimetatud minewaaastane sissetulek ei olnud mitte riigi normaalne sissetulek, waid seal hulgas on 571 miljoni, mis on saadud kullatagawara äramüümisest, nii et õieti minewal aastal riigi sissetulek on olnud 1 miljard 300 tuhat marka. Kui meie seda minewaaastast eelarwet tänavuaastasega võrdleme, siis näeme, et meie rahaasjandus paranenud on. Peab ütleva, et meie tänavuaastane puudujääk umbkaudu kolm korda vähemaks on jäänud, kuna aga korralised sissetulekud umbkaudu niisama palju suurenenud on. See annab õigust teatawat optimismi siin awaldada. Muidugi teada ripub see siin sellest ära, kuidas riigi walitsus ja rahwaesitus tulevikus saawad töötama. Kui loota wõib, et terve tähepanu selle peale juhitakse, et defitsiiti riigi eelarwes kaotada, et kuidagi moodi otsi kokku wiia ka neis väljaminekutes, millede põhjendamiseks praegu kindlasti ette tuuakse, et nad majandusliselt produktiivsed on, siis igatahes tärkab lootus, et kui mitte tulewal aastal, siis vähemalt 1923 a. meie oma eelarwe peaks ots-otsaga kokku saama. Meil on veel teisi põhjusi optimistlikel olla. Üks põhjus on see, nagu riigikassa juhataja teadaandest näha, et meil juba maikuust saadik uue paberiraha trükkimine seismas on. Trükitakse ainult raha selleks, et wanu katkiseid kassatähti ümber wahetada. Riigi sissetulekud ja väljaminekud on enam-wähem tasakaalu jõudnud. Teine põhjus on see, et meil tea-

taw metalli ja waluuta tagawara olemas, mis meie paberiraha kindlustawad rohkem, kui mõnel teisel maal meie naabruses. Wõib olla, mõeldakse, et sel kindlustusel siiski suuremat tähtsust ei ole, kuid minu arwates on tal suurem, kui meie kaubanduse bilansi aktiivsusel, sest tema kindlustab meie raha praeguse kursi täiesti, kui meie oma metalli tagawarasid ja waluuta tagawarasid mitte uisa-päisa oma puudujäägi katmiseks praegu turule ei wiska, waid neid tagawarasid hoiaime kunni meie rahaline liikumine teatawa kindla tasakaalu on omandanud ja meie tema teisele alusele seadnud. Wõib siis wist küll otsusele tulla, selle peale waatamata, et meie majandusline seisukord raske on, et ta siiski pole mitte lootuseta, ja teatawa hea-tahmise ja arusaamise juures Eesti riigil siiski korda läheb tulewikus oma rahaasjanduses korda luua ja näidata, et eestlased mitte ainult poliitiliselt, waid ka majandusliselt oskawad ennast püsti ajada. Need selgitused ja asjalikud kõned, mis riigi eelarwe juures tingimata tarwilikud, kus rühmad ja isikud oma waated ja soowid nähtawale peawad tooma, et siis eelarwe kohta õigeid otsuseid teha ja õigel kohal parandusi ja muudatusi ette wõtta, need kõik aidaku selleks kaasa.

M. Martna (sd.): Ma teeksin ettepaneku praegu waheaega määrata ehk koosolekut koguni lõpetada ja läbirääkimisi homsel koosolekul jätkata. See materjaal, mis meie eelarwe kohta eile kätte saime, on igatahes õige lühikese aja meil käes olnud selleks, et temaga tutvuneda. Materjaal ei ole ka seesama, mis eelarwekommissjoni liigetele kätte on antud. Kui meie tahame wähegi asjalikult eelarwe üle rääkida, siis peab wõimalus olema teda wõrrelda. Eelarwekommissjoni materjaal on teist moodi kokku seatud, kui see, mis kantseleist esialgu kätte anti. Esialgne eelarwe oli 147 lehekülge, rahaasjanduse komisjoni materjaal aga ainult 83, s. o. 64 lehekülge vähem. Siis on arusaadaw, et siin teatawad teisiti ülesseadmised ette on wõetud ja need Riigikogu liikmed, kes seda endist materjaali mitte ei ole saanud, peawad sellega tutvunema. Mina sain materjaali Riigikogu kantselei-preili käest, kellele wist mitte keelatud polnud seda välja anda ja seda lühikest aega wõrreldes pean ette panema Riigikogule aega anda selle läbiwaatamiseks. Minu kindel ettepanek on täna koosolekut lõpetada ja homme sellessamas asjas jätkata.

2. Järgmise koosoleku aja äramääramine.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt 34 ja vastu 12 häält. Sellega on ta vastu võetud. On tehtud kaks ettepanekut: järgmist koosolekut homme kell 10 ja teiseks — kell 5 ära pidada. Ma panen ettepaneku hääletamisele, et järgmist koosolekut homme kell 10 ära pidada. Mulle näib et suurem enamus on selle ettepaneku poolt, sellega oleks ta vastu võetud. (J. Piiskar (is.) kohalt: Siin on kaks paralleel-ettepanekut.) Herra Piiskar, kas Teie nõuate uuesti hääletamist? (J. Piiskar (is.) kohalt: Ma näeksin heameelega, et kodukorrast kinnipeetakse.) Ma panen

siis uuesti hääletamisele. (Hääletatakse.) Esimene ettepanek sai poolt 31 häält ja teine 23. Kuna kwoorumraamatu järelle 63 liiget koosolekul viibib, siis ei ole kumbki ettepanek absoluutset enamust saanud, ja tulevad mõlemad poolt ja vastu hääletamisele, selles järjekorras, kuidas nad häält on saanud. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepanek — kell 10 koosolekut ära pidada on saanud poolt 36 häält ja vastu 25; ettepanek — koosolekut kell 5 ära pidada — sai poolt 23 ja vastu 35 häält. Sellega on esimene ettepanek vastu võetud ja järgmine koosolek on homme kell 10 hom. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 6,15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees A. Kerem.

Abisekretäär J. Bergman.

